

De derwisj en de dwaas

Dansen in het duister

Even voorstellen

Ik ben Hans van Dam, de schrijver van NietWeten.nl en van de Agnosereeks.

NietWeten.nl is de grootste website van de lage landen over niet-weten.

De Agnosereeks is een serie online boeken en paperbacks over niet-weten.

De Derwisj en de dwaas – dansen in het duister is mijn derde boek.

Eerder publiceerde ik twee boeken over zen en niet-weten:

Niet te geloven! De Linji Lu (ISBN 978-9-40-218248-4) en

Niet om door te komen! De Poortloze Poort (ISBN: 978-9-40-218330-6).

Mijn vierde boek, *Meester Tja en de Tao van Tja*, verschijnt dit najaar en gaat over niet-weten in het taoïsme.

Sinds 2015 schrijf ik iedere dag een stukje over niet-weten voor het Boeddhistisch Dagblad.

Ik hou van alle tradities die iets over niet-weten te melden hebben, waaronder zen, filosofie, mystiek en advaita.

Het laatste nieuws over mij en over mijn publicaties vind je op NietWeten.nl.

Je bent er altijd welkom – 24 uur per dag, 7 dagen per week.

© 2020 Hans van Dam

Redactie, vormgeving en illustraties: Lucienne van Dam

ISBN: 978-9-40-218816-5

NUR: 717, Islam

718, Oosterse religies

728, Spiritualiteit

739, Oosterse filosofie

NietWeten.nl

De derwisj en de dwaas

Dansen in het duister

Reacties

‘Heerlijk, deze Derwisjserie, ik geniet er elke dag weer van!’

‘Wil je eigenlijk gewoon even bedanken. Bedanken voor de mooie stukjes en hoe het niet-weten langzaam maar zeker mijn leven tot iets kleins, puurs en simpels maakt.’

‘Wat een mooie vrije illustratie van Lucienne vandaag bij Dansen als een derwisj in het Boeddhistisch Dagblad.’

‘Heel confronterend, op een goede manier. Eindelijk iemand die er niet omheen draait.’

‘Het leukst vind ik wel de vragen onder ieder gesprek. Daar kan ik de hele dag op knagen.’

‘Geloofsvrije mystiek? Briljant!’

‘Het is niet het makkelijkste wat ik ooit gelezen heb, je moet je kop erbij houden, maar gelukkig is het heel helder geschreven.’

‘Dronken van nuchterheid noemt de auteur zichzelf. Terecht: ieder dwaalgesprek is doortrokken van droge lyriek.’

‘Keigoed dansje vandaag!’

‘Nooit eerder zo iets gelezen. Hoe kom je erop!’

‘Mystiek zonder opsmuk.’

‘Er zijn heel wat mensen die over vrijheid schrijven, maar meestal voel ik er niks bij. Bij jou voel je het in iedere zin.’

‘Is het een idee om van deze heerlijke serie ook een echt boek te maken?’

Inhoudsopgave

Reacties.....	4
---------------	---

Inleiding

De derwisj en de dwaas.....	11
Woordenlijstje soefisme.....	17
Mystiek betekent geheim voor iederéén.....	21
Rumi en het pad van de verbijstering.....	25

Dialogen

1 - Vernedering is maatwerk.....	31
2 - De alchemist en de dwaas.....	35
3 - Wat niet bij een schipbreuk verloren kan gaan.....	37
Draaien als een derwisj, 1.....	40
4 - Requiem voor de stille stem.....	41
5 - Een waarheid als twee koeien.....	44
6 - Iedereen heeft een theorie over jou, jij ook.....	45
Draaien als een derwisj, 2.....	47
7 - Toevlucht nemen tot de boef.....	48
8 - Al heb ik zorgen, volledig leef ik.....	50
9 - De fopneus, de wijsneus en de loopneus.....	52
10 - Spreken als een zwijger.....	54
11 - Een formulering zonder waarheid.....	56
Draaien als een derwisj, 3.....	59
12 - Al waren mijn lippen dichtgenaaid.....	60
13 - Bekijk het maar – van alle kanten.....	63
14 - Soefisme lost op in de soefi.....	67
Draaien als een derwisj, 4.....	70
15 - Vijf vergrijpen zonder rechtvaardiging.....	71
16 - Mensbeelden voor beeldmensen.....	73
17 - De weg uit de middenweg is de weg uit de uitweg.....	75
18 - Groeten aan Kant uit het onverstand.....	79
19 - Hoelang duurt het heden?.....	82
20 - Ben jij verslaafd aan je hersenspinsels?.....	88
Draaien als een derwisj, 5.....	94
21 - Een derwisj die er niet omheen draait.....	95
22 - Er is een tijd voor Prediker en een tijd voor Derwisj.....	97
23 - Niet-weten is een dooie mus.....	101

Draaien als een derwisj, 6.....	104
24 - Een bord plaatsen om het weg te kunnen halen.....	105
25 - Wie mij wil vernietigen zal ik helpen.....	108
26 - Wie God zoekt moet God vergeten.....	110
Draaien als een derwisj, 7.....	114
27 - Het land rust en de ploeg komt vanzelf.....	115
28 - De wil is vrij maar niet van mij.....	117
29 - Denk aan mij als iemand aan wie je niet hoeft te denken.....	121
30 - Wie niet weet die niet wint.....	124
Draaien als een derwisj, 8.....	127
31 - Een bedrieger die de waarheid zegt.....	128
32 - Dronken als een derwisj.....	130
33 - Extase komt en gaat.....	132
34 - Tegen de verrukking in.....	135
Draaien als een derwisj, 9.....	137
35 - Innerlijke zoetheid en niets om op te jagen.....	138
36 - Genade voor ijdele opscheppers.....	141
37 - Derwisj in duigen.....	145
38 - Dat nooit meer.....	149
39 - Verdergaan zonder dichterbij te komen.....	153
Draaien als een derwisj, 10.....	156
40 - De praktijk van niet praktiseren.....	157
41 - Waan na waan – een leuke kraan.....	159
42 - Op de weg zie je alleen maar wijzers.....	161
43 - Verwarring is het meest nabij.....	166
44 - Zolang je me zoekt, zul je me missen.....	168
Draaien als een derwisj, 11.....	171
45 - Waar zoek jij jezelf?.....	172
46 - De derwisj en de narcist.....	173
Draaien als een derwisj, 12.....	174
47 - Niemand kent Haar ware geslacht.....	175
48 - Bidden om niet.....	177
49 - Dwangvoorstellingen over vooroordelen.....	181
50 - Tot de derwisj zich in zijn graf omdraait.....	182
Draaien als een derwisj, 13.....	184
51 - Gedachten zijn hogere machten.....	185
52 - Wie wiedt die ziet.....	189
53 - Blind als een derwisj.....	191

54 - Niet-weten is geen gezicht.....	194
Draaien als een derwisj, 14.....	197
55 - Je weet niet wat je ziet.....	198
56 - De duider en de dwaas.....	199
57 - De derwisj, de duivel en hun advocaat.....	200
Draaien als een derwisj, 15.....	201
58 - Een van allen, allen in een.....	202
59 - Leermeesters hebben niets.....	203
60 - Vallen als een derwisj.....	205
61 - Vliegen als een derwisj.....	207
62 - Laat maar fladderen.....	211
63 - Een nachtvlinder is geen licht.....	215
64 - Mot om een kaars.....	217
65 - De soefi en de suffie.....	219
66 - Filosoofje spelen.....	221
67 - Geen manier om niets over te brengen.....	224
68 - Hoe je klinkt als je jezelf niet meer kunt horen.....	227
Draaien als een derwisj, 16.....	228
69 - Wie weet wat God wil horen?.....	229
70 - Wie weet wat God wil?.....	231
Draaien als een derwisj, 17.....	236
71 - Onverdeeld en onverenigd.....	237
72 - Ik ben van was.....	240
Draaien als een derwisj, 18.....	242
73 - Een soefi zonder soefisme.....	243
74 - Waarom al mijn antwoorden vragen zijn.....	244
Draaien als een derwisj, 19.....	247
75 - Denkend aan sterven sterf je aan het denken.....	248
76 - Wijsheid, je zou er gek van worden.....	254
77 - Hoe ik mij op de dood heb voorbereid.....	256
78 - Sterven als een dwaas is zo gek nog niet.....	259
Draaien als een derwisj, 20.....	262
79 - Om mijn geliefde niet tekort te doen.....	263
80 - Ik vond waar ik niet vond.....	266
81 - Beelden breken om ruimte te maken.....	268
82 - Onder de mantel der liefde.....	273
83 - God is niets zonder de mens.....	274
Draaien als een derwisj, 21.....	276

84 - Deze liefde kent geen schande.....	277
85 - De opgang van het verstand dat zichzelf doorziet.....	280
86 - Een vinger naar de waan.....	285
Draaien als een derwisj, 22.....	287
87 - Een vinger naar de vinger naar de maan.....	288
88 - Ontwaken uit je dromen van ontwaken.....	290
89 - Door mystieke verbijstering verslonden.....	293
90 - De warboel de warboel laten.....	297
91 - God is geen-idee.....	302
Draaien als een derwisj, 23.....	305
92 - God weet wat er schuilgaat achter het verlangen naar God.....	306
93 - In de lachspiegel zie je je ware gezicht.....	311
94 - Voor Vrienden hoef je niets te verbergen.....	315
Draaien als een derwisj, 24.....	320
Draaien als een derwisj, 25.....	321
Draaien als een derwisj, 26.....	322
95 - Een schijn van waarheid.....	323
96 - De derwisj verblijft in zijn eigen schaduw.....	324
Draaien als een derwisj, 27.....	327
97 - Een lantaren van fantasieën over een lamp.....	328
98 - De minnaar en de nachtkaaars.....	331
Draaien als een derwisj, 28.....	332
99 - Dansen in het duister.....	333
Draaien als een derwisj, 29.....	337
100 - Opduiken uit de zee van kennis.....	338
101 - Onderduiken in de zee van niet-weten.....	339
102 - Diep in zee is onvergelykelyk.....	340
103 - Ook het absolute is relatief.....	341
Draaien als een derwisj, 30.....	342
104 - Wie niet weet is met stomheid geslagen.....	343

Epiloog

De dans ontsprongen – meditatie en dankgebed.....	349
De dans ontspringen – Nu!.....	358
Nawoord.....	359
Bronnen.....	362

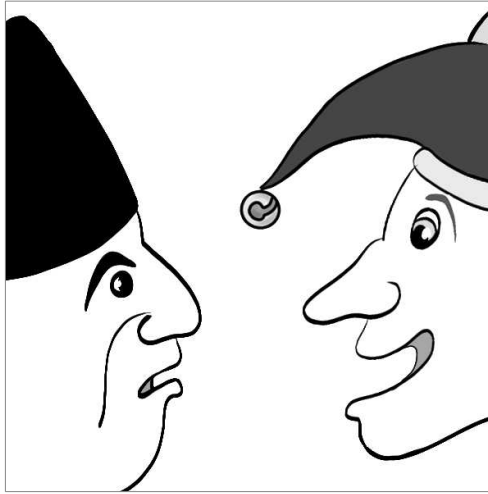
Inleiding

De derwisj en de dwaas

Dit boek, *De derwisj en de dwaas – Dansen in het duister* bestaat uit ruim honderd dialogen over soefisme en agnose.*

* Agnose is een mooi woord voor niet-weten.

De derwisj en de dwaas.

Ieder gesprek begint met een citaat van een dode derwisj.

Ik had best citaten van levende derwisjen willen gebruiken, maar die kon ik niet vinden in Harderwijk waar ik de eerste versie van deze dwaalgesprekken* schreef.

* Een dwaalgesprek is een gesprek over of vanuit niet-weten.

Daardoor blijft de bijdrage van gerenommeerde woordvoerders van het soefisme beperkt tot meedelen in plaats van meepraten.

Voor de dynamiek heb ik een stand-in ingehuurd, ene Ayah* ('Ah ja'), in de rol van aangever.

* Ayah is het Arabische woord voor een vers uit de Koran. Het staat voor 'teken van God'. In het Nederlands schrijf je 'aya'. Het meervoud van aya is ayat en een ayatollah is een sjiitische geestelijke. Voor mij is Ayah gewoon een Arabisch klinkende naam.

Soms spreekt Ayah uit naam van de Vrienden, meestal uit naam van zichzelf.

Ik (Hans van Dam) neem de rol van dwaas op me.

Lekker makkelijk, zul je denken, maar daar vergis je je in.

Als baby ging het nog wel, pasgeborenen weten niet beter, maar daarna ontwikkelde ik me in rap tempo tot een onverbeterlijke wijsneus die zowat een halve eeuw dacht of deed alsof hij het allemaal wel doorhad – wat een ouwehoer.

Na veel vijven en zessen ben ik erin geslaagd hem op zijn nummer* te zetten, maar zijn mond houden kan ik nog steeds niet.

* Nummer 11, het gekkengetal, de som van 5 en 6.

Eens een wijze, altijd een dwaas.

De rest is schone schijn.

Afijn.

Vertalingen van vertalingen

Waar was ik? O ja, honderd plus dialogen dus, die allemaal beginnen met een citaat.

Onder elk citaat staat van wie het afkomstig is – Rumi, El Ghazali, Saadi, Naqshband, Ruzbihan en vele anderen.

Ik bedoel, aan wie het *toegeschreven* wordt.

Zo'n toeschrijving moet je met een korreltje zout nemen.

Tussen jou als lezer en de oorspronkelijke spreker of schrijver in, staat altijd een vertaler of een redacteur, soms een keten van vertalers en redacteurs.

Van de ene taal in de andere, woorden meanderen, betekenissen veranderen.

Zonder het te weten krijgen we geredigeerde vertalingen en geredigeerde vertalingen van geredigeerde vertalingen opgedist, die ook nog eens zonder overleg met de auteur of zijn geestelijke

erfgenamen uit hun verband zijn gerukt en in een nieuwe context zijn geplaatst.

Dat noemen we dan citaten.

Een aantal van die zogenaamde citaten heb ik op mijn beurt geparafraseerd om de formulering en de interpunctie aan te passen aan de eisen van de dialoog, aan mijn eigen smaak en aan de nieuwe eeuw, wat hopelijk op hetzelfde neerkomt.

Weer een stapje verder verwijderd van het origineel.

Citaten zijn lonten in mijn kruitvat

Mensen die uit zijn op kennis over de mystiek van het Midden-Oosten moet ik teleurstellen.

De derwisj en de dwaas is geen cursus soefisme.

Het is geen cursus mystiek.

Het is geen cursus niet-weten.

Het is geen cursus wat dan ook.

Je kunt er best iets van opsteken hoor, maar daar is het me niet om te doen.

Ik heb de citaten niet uitgekozen omdat ze een goed beeld van het soefisme schetsen, waarover ik dan als minzame exegeet mijn oogverblindende licht kan laten schijnen.

Integendeel, ik gebruik doelbewust een *eenzijdige* selectie van citaten uit *een* mystieke traditie waar het *premoderne*, godsdienstige niet-weten als een rode draad doorheen loopt, om door de *contrastwerking* te kunnen laten zien wat een radicaal, postreligieus, postfilosofisch, postmodern niet-weten inhoudt.

Wat een lange zin zeg, en wat een moeilijke woorden.

Geen nood, als je rustig verder leest begrijp je straks precies wat ik bedoel.

Dat soeficitaten lonten in mijn kruitvat zijn.

Al loopt het onveranderlijk met een sisser af.

Sst!

Duister te worden als het heelal, en net zo wijd

Wie niet weet heeft niets te zeggen, dit ook niet.

Dat doet hij door:

1. Te weerleggen wat anderen zeggen, en
2. Zijn eigen weerleggingen te weerleggen.

Niet op eigen gronden, want die heeft hij niet, maar op die van zijn tegenspreker, voor zover die ze heeft, voor zolang hij ze heeft.

Wat heb je er dan aan om *De derwisj en de dwaas* te lezen?

Tja.

Als het meezit, verlost het je van een paar troetelgedachten.

Op zijn best bevrijdt het je uit de houdgreep van *alle* gedachten, welke dan ook, van wie dan ook, waaronder deze.

Niet van de gedachten op zich natuurlijk, die komen en gaan en wat doe je eraan, maar uit hun *houdgreep*.

Dat zou mooi zijn, misschien, of verschrikkelijk, dat moet je maar afwachten, maar ook daar is het me eerlijk gezegd niet om te doen.

Mij gaat het erom de dans van niet-weten te dansen en al draaiende uit mijn gedachten te treden.

De vrije ruimte in.

Keer op keer, telkens weer.

Duister te worden als het heelal.

En net zo wijd.

‘Duister te worden als het heelal, en net zo wijd.’

Dit alles bij wijze van spreken.

Onbekend en teerbemind

Niet-weten is uit je gedachten treden, zei ik, telkens weer, keer op keer.

Uittreding is een ander woord voor extase.

Extase is afgeleid van het Griekse *ekstasis*, van *ek*, uit, en *stasis*, stand.

In het Nederlands betekent het verrukking, trance, exaltatie.

Agnose gaat bij mij inderdaad gepaard met verrukking.
Trance kun je het niet noemen, ik ben volledig bij mijn positieven.
Exaltatie klinkt weer te verheven, voor mij is dit het leven van alledag.
High ben ik ervan, geestelijk gewichtloos.
Agnose is een ballon zonder ballast, een roes zonder smoes.
Je gaat ervan zweven zonder zweverig te worden – ja, dat kan.
Als een oievaar op een zomerse dag, cirkelend op thermiek.
Als een wolk van niet-weten*, rustig drijvend, onderweg naar nergens.
* Een wolk van niet-weten is een traktaat uit de middeleeuwen over christelijke mystiek.
Zwevende ben ik niet in de hemel, niet in de hel.
Niet in het absolute, niet in het relatieve.
Niet in het eeuwige, niet in het tijdelijke.
Niet in het zelf, niet in mezelf.
Niet mét God, niet zónder God.
Neither here nor there, zegt de Engelsman.
Onbestemd en ongezind.
Eén met de ruimte die ik niet inneem.
Misschien is het me dáár om te doen.

Woordenlijstje soefisme

De derwisj en de dwaas gaat over mystiek niet-weten en is geïnspireerd door het soefisme.

Het is geen moeilijk verhaal.

Je hoeft er bijna niets voor te weten, op een paar eenvoudige woorden na.

Hier komen ze:

Soefisme

Verzamelnaam voor verschillende vormen van islamitische mystiek.

Islam

Monotheïstische godsdienst gebaseerd op het Oude Testament en de Koran.

De ene God van de islam heet Allah.

Soefi

Aanhanger van het soefisme.

Ook wel minnaar of vriend genoemd en als collectief de vrienden, soms met een hoofdletter geschreven: Minnaar, Vriend, de Vrienden.

Mystiek

1. Het verlangen naar het mysterie.
2. De ervaring van het mysterie.
3. De belichaming van het mysterie.
4. De eenwording met het mysterie.

Het mysterie

Kan in het algemeen verwijzen naar het raadsel van het leven of in het bijzonder naar het raadsel dat God of de of het Ene wordt genoemd.

In het laatste geval wordt het vaak met een hoofdletter geschreven: het Mysterie.

In het soefisme luistert het Mysterie naar vele namen, zoals de Heer, de Vriend, de Beminde, de Geliefde, het Oog, Bewustzijn en de Waarheid.

Niet-weten

Van het mysterie kunnen wij niets weten, anders was het geen mysterie meer.

Het pad naar het mysterie is het pad van niet-weten.

Een echt pad is het niet want, we hoeven nergens heen.

Het mysterie is immers overal.

Een pad leidt hoe dan ook van het mysterie naar het mysterie.

Van X naar X.

Onderweg is alles even mysterieus als thuis.

Aangekomen is alles even mysterieus als onderweg.

Je kunt dus net zo goed thuis blijven als onderweg zijn als aankomen.

Voor een weetniet maakt het tenminste niks uit.

Waar hij ook is, hij weet het niet.

Werveldans

Soefi's staan bekend om hun religieuze dansen.

De bekendste daarvan is een variatie op de pirouette, waarbij de derwisj zichzelf in trance brengt door langdurig in een hoog tempo om zijn as te draaien.

Extase wordt in het soefisme uitgelegd als zelfvergetelheid, als eenwording met het Mysterie.

Derwisj

Als hij danst, draagt een derwisj een buisvormige hoed en een witte rok die door de middelpuntvliedende kracht wijd uitstaat.

Je zult in dit boek heel wat dansende derwisjen tegenkomen, in woord en in beeld.

Omdat ze iconisch zijn en omdat ze tot de verbeelding spreken.

Sommige zijn duizelingwekkend, andere eerder lachwekkend of allebei.

Vergeef me mijn grappenmakerij, het is niet kwaad bedoeld:

Ik hou van spiritualiteit die licht maakt en lucht geeft.

Dansen in het duister.

Universeel soefisme

In de twintigste eeuw probeerde ene Hazrat Inayat Kahn om het soefisme los te weken van de islam en geschikt te maken voor iedereen, ongeacht zijn geloof.

Hij noemde zijn eenheidsleer universeel soefisme.

We zullen Kahn een paar keer tegenkomen in dit boek, maar niet in verband met het universeel soefisme.

Mystiek betekent geheim voor iederéén

Een mysticus is een vrijgeest, geen vrijmetselaar

Het woord mystiek is afgeleid van het Griekse *mystikos*, dat geheimzinnig betekent.

Niet in de gnostische zin van geheime kennis, alleen voor ingewijden, maar in de agnostische zin van geheim voor iederéén:

Waar niemand bij kan, ook ingewijden niet.

Zo opgevat is mystiek het tegenovergestelde van gnostiek.

Een gnosticus is gebonden aan geheime kennis, een mysticus is ongebonden, vrij van kennis.

Een mysticus is een vrijgeest, geen vrijmetselaar, om maar eens een bekende geheime organisatie voor ingewijden te noemen.

Mystiek is geen metselen en metselen is geen mystiek, al bouw je een kerk van de grond tot het zwerk.

Geloofsvrije mystiek

Een grenze(n)loos niet-weten voert het mysterie zozeer ten top dat het niet langer als een wezen of onwezen wordt voorgesteld.

Niet langer als een ding of onding.

Niet langer als goddelijk of ongoddelijk.

Niet langer als bestaand of onbestaand.

Niet langer als immanent of transcendent.

Niet langer als het eendere of het andere.

Niet langer als fysisch of metafysisch of parafysisch of wat dan ook.

In een onbegrensd niet-weten houdt het mysterie zelfs op mysterieus te zijn.

Daar is geen onderscheid meer tussen de weetniet, haar niet weten en het mysterie waarvan niets geweten wordt, en ook geen versmelting in een *unio mystica*.

Geen veelheid, geen dualiteit, geen non-dualiteit, geen eenheid, geen leegte – niets van dat alles en ook niets anders.

Zelfs het niet-weten wordt niet geweten.

Het mag dan ook geen naam hebben in iedere zin van het woord.

Maar zonder naam gaat het ook niet.

Mystiek die het mysterie tegelijk ten top en ten einde voert, kun je radicale mystiek noemen.

Agnostische mystiek.

Geloofsvrije mystiek.

Lege mystiek.

Of simpelweg agnose.

Redeloze, bodemloze agnose.

Agnose is een ongebonden, geloofsvrije, beeldloze mystiek die geen voorkeur heeft voor een ongebonden, geloofsvrije, beeldloze mystiek, niet voor vrijzinnigheid, niet voor orthodoxie, niet voor neutraliteit en ook niet voor een leven zonder voorkeur.

Een soefi is geen spijker

Een derwisj wentelt steeds om zijn as.

Zo schroeft hij zich een weg uit zichzelf.

Maar in een rechtstreekse weg naar de Voorzienigheid is niet voorzien.

Soefisme is geen hamer, een soefi is geen spijker om Allah mee vast te nagelen.

Tot de Dag des Oordeels zal de derwisj als een komeet om zijn Deus heen blijven draaien.

Hij kan naar Hem *kijken* maar hij kan Hem nooit *bereiken*.

Hij kan van Hem *wegkijken* maar hij kan hem nooit meer *niet zien*.

Een weetniet is een schroefie

Ook een weetniet wentelt steeds om zijn as.

Zo schroeft hij zich *overal* uit weg.

Linksom en rechtsom.

Uit het kijken én uit het bereiken.

Uit het onderscheid én uit de eenheid.

Uit het geloof én uit het ongeloof.

Uit het antwoord én uit de vraag.

Uit de zekerheid én uit de twijfel.

Uit het weten én uit het niet-weten.

Een weetniet is wendbaar zonder *dóór* te draaien.

Hij draait nergens meer omheen, laat staan als een komeet.

Niet om God, niet om de duivel of om welke hete brei ook.

Dansen als het duister.

Alles draait ook niet meer om h m.

Maar hij wentelt onophoudelijk om zijn eigen as.

Zo schroeft hij zich overal uit weg.

Linksom en rechtsom.

Rumi en het pad van de verbijstering

Vereenzelviging met het mysterie

Een heleboel soefi's hebben behartenswaardige dingen over niet-weten gezegd.

We zullen een aantal van hen leren kennen in de dialogen van *De derwisj en de dwaas*.

De meest uitgesproken agnost (weetniet) is misschien de Perzische mysticus Rumi.*

* Mohamed (D)Jalal ad-Din (of al-Din) Balkhi Rumi of Roemi (1273-1307).

Bij hem heet niet-weten verbijstering:

Geef vannacht je slaap op, ga voor één nacht naar het rijk van slapeloosheid. Kijk naar deze minnaars die verbijsterd raakten en als motten stierven in eenwording met de Geliefde.¹

De minnaars zijn hier de soefi's, de Geliefde is het onbevattelijke mysterie dat geen naam mag hebben.

Het is dit mysterie waarmee de minnaars zich vereenzelvigen door en in verbijstering.

In dit oord van lege woordigheid

Het intellect is eerder een hinderpaal dan een hulpmiddel op het pad van de soefi:

Doe intelligentie van de hand en koop verbijstering. Misschien is je intelligentie maar een mening en verbijstering de vrije blik.²

Ben je eenmaal met stomheid geslagen, dan ontstaat er een nieuwe gevoeligheid:

Als uit verbijstering dit intellect van je je hoofd uitvliegt, wordt elk puntje van je haar een nieuw kennen.³

Het verstand dat verloren gaat, de taal die tekort schiet – het zijn vaste thema's van de derwisj:

In dit oord van tegenwoordigheid gaat het verstand van allen reddeloos teloor. Als de pen dit punt bereikt, breekt hij.⁴

In dit oord van lege woordigheid weet je bij God niet meer wat je moet zeggen.

Zweef weg door je tralies en word vrij

Niet de wijze wordt in het soefisme vereerd, zoals in het boeddhisme en het taoïsme, maar de onwetende.

Een soefi is niet verheven maar nietig.

Geen heer maar dienaar.

Niet groot en hoog maar klein en laag.

Hij staat niet aan de top van de religieuze hiërarchie maar erbuiten:

Liefde fluistert me in het oor: 'Je kunt beter een prooi zijn dan een jager. Wees mijn dwaas – verzaak de hoge staat van de zon en word een stofje! Kom, hang rond bij Mijn deur en word dakloos.'⁵

Kom, zweef weg door je tralies en word vrij.

Wie de zee ziet, staat paf

Rumi hield van de zee zoals alleen een woestijnbewoner dat kan en gebruikte haar graag als metafoor:

Zeggen en horen kunnen de Liefde niet bevatten, zij is een oceaan waarvan je de diepte niet kunt peilen. Deze zee telt ontelbare druppels, daarbij vergeleken vallen de zeven zeeën in het niet.⁶

Gedachten kunnen de lege leer niet bevatten. Zij is een gat zonder bodem.

Degene die het schuim ziet, verklaart het geheim, terwijl wie de Zee ziet verbijsterd is. Degene die het schuim ziet, neemt zich iets voor, terwijl wie de Zee kent, zijn hart ermee verenigd. Degene die de schuimlokken ziet, wikt en weegt, terwijl wie de Zee ziet, zijn bewuste wil heeft opgegeven.⁷

Wie het schuim ziet, denkt na. Wie de zee ziet, staat paf.

Wie het schuim ziet, schept op. Wie de zee ziet, laat af.

Wie het schuim ziet, trapt erin. Wie de zee ziet, springt erin.

1-7: Alle citaten van Rumi zijn afkomstig uit *Roemi juwelen*, bloemlezing uit de Masnavi samengesteld door Camille en Kabir Helminski, Servire 2001.

Paginnummers: 1: 131; 2,3: 82; 4: 69; 5: 106; 6: 129; 7: 137.

Dialogen

1 - Vernedering is maatwerk

Shibli, een trotse hoveling, ging naar meester Junaid om de waarheid te zoeken. Hij zei: 'Ik hoor dat u de goddelijke kennis bezit. Ik zou er graag in delen.' Junaid zei: 'Ik kan u die niet geven, omdat u haar anders te goedkoop zou hebben. Om haar volledig te waarderen moet men zelf de parel opduiken.' 'Waar zal ik beginnen?' vroeg Shibli. 'Ga heen en wordt zwavelverkoper.'

Na een jaar liet Junaid hem bij zich brengen. 'U doet het prima als koopman. Word nu derwisj en ga alleen maar bedelen.' Shibli bracht een jaar door met bedelen in de straten van Bagdad, maar zonder succes.

Ten einde raad keerde hij terug naar de meester. Junaid zei: 'Voor de mensheid bent u nu niets. Laat diezelfde mensheid niets voor u worden.' Shibli zei: 'Hoe leg ik dat aan?' 'Keer terug naar de provincie waarvan u gouverneur was, zoek allen op die u destijds hebt onderdrukt en vraag nederig om vergiffenis.' Shibli ging op weg en werd door iedereen vergeven.

Tevreden vervoegde hij zich weer bij Junaid, die meteen zag dat hij nog altijd een zekere eigendunk bezat. Shibli moest opnieuw een jaar gaan bedelen. Het geld dat hij ontving bracht hij elke avond naar de meester die het uitdeelde aan de armen. Pas de volgende ochtend kreeg Shibli zelf te eten.

Eindelijk werd hij als discipel aangenomen. Toen er weer een jaar voorbij was gegaan, dat hij had doorgebracht als dienaar van al zijn medeleerlingen, voelde hij zich de nederigste mens in heel de schepping.

Op een dag werd hij door lieden die hem wilden kleineren in het openbaar bespot vanwege zijn mystieke taal. Hij verklaarde: 'Naar uw mening ben ik gek. Naar mijn mening bent ú gezond van geest. Ik bid om uw gezonde geest te versterken, maar ik bid ook om mijn waanzin te versterken. Uw werkelijkheidszin komt voort uit de macht van uw onbewustheid, mijn waanzin komt voort uit de kracht van de liefde.'

Hans: Mooi. Alleen die laatste regel.

Ayah: Wat zou jij zeggen?

Hans: 'Uw werkelijkheidszin komt voort uit de macht van uw weten, mijn waanzin komt voort uit de kracht van niet-weten.'

Ayah: Vind jij dat Shibli het te mooi maakt?

Hans: Dat hij zich de liefde toe-eigent, moet hij zelf weten. Het komt wel een beetje hooghartig over, niet wat je verwacht van een toonbeeld van nederigheid.

Ayah: Ik zie niet wat er onbescheiden aan is.

Hans: Hij suggereert hier toch maar eventjes dat de gezonden van geest geen van allen de kracht van de liefde kennen.

Ayah: Hoe zit dat bij jou?

Hans: Zelf heb ik niets verworven. Ik ben iets kwijtgeraakt: ik weet het allemaal niet meer. Dan is het eerlijker om van niet-weten te spreken.

Ayah: Wie heeft er gelijk, Shibli of jij?

Hans: Spiritualiteit heeft niets met gelijk of ongelijk te maken. De mijne in elk geval niet.

Ayah: Jij spreekt alleen maar voor jezelf.

Hans: Dat mogen anderen uitmaken.

Ayah: Heb jij ook oefeningen in nederigheid gekregen?

Hans: Niemand heeft mij opgedragen om bordenwasser of schillenboer te worden, als je dat bedoelt. Ik sta niet in een bepaalde traditie en ik heb nooit het genoegen van een leraar mogen smaken.

Ayah: Geen oefeningen dus.

Hans: Mijn oefeningen in nederigheid waren en zijn de gewone vernederingen van het leven. Zonder hoger doel om de pil te vergulden.

Ayah: Wat voor vernederingen?

Hans: Dezelfde vernederingen die iedereen met enige eigendunk, hoe gering ook, te slikken krijgt. Je weet vast wel wat ik bedoel.

Ayah: Hoe lang heeft dat geduurd?

Hans: Ik ben hardleers, dus mijn vernederingen duren al meer dan een halve eeuw. Daarbij vergeleken zijn die drie jaar van Shibli een bagatel.

Ayah: Je maakt me nieuwsgierig.

Hans: Mijn vernederingen kunnen jou niet helpen.

Ayah: Ieder krijgt zijn eigen vernederingen.

Hans: Ieder heeft zijn eigen hoogmoed.

Ayah: Vernedering is maatwerk.

Hans: Je krijgt precies wat je nodig hebt.

Ayah: Of je wilt of niet.

Hans: Omdat je niet wilt.

Ayah: Vernedering is de weg.

Hans: Zolang je denkt dat je ergens heen moet.

Ayah: En als je denkt dat je nergens heen moet?

Hans: Dan ook.

Ayah: En als je denkt dat je er al bent?

Hans: Dan helemaal.

Ayah: En als je niet meer denkt?

Hans: Vraag maar aan iemand die niet meer denkt.

Ayah: Ben jij zo iemand?

Hans: Alleen voor iemand die dat denkt.

Ayah: Waar vind ik iemand die niet denkt?

Hans: Op het kerkhof.

Ayah: Zes voet onder de grond.

Hans: Eén met de wormen.

Ayah: Dieper kun je niet zinken.

Hans: Eindelijk thuis.

Wanneer ben jij voor het laatst vernederd?

Is er iets dat je vroeger vernederend vond en nu niet meer of omgekeerd? Wat is het verschil?

Leer jij iets van je vernederingen of is het patroon onveranderlijk?

Heb jij de laatste tijd zelf nog iemand vernederd?

2 - De alchemist en de dwaas

De alchemist sterft in pijn en frustratie terwijl de dwaas in een ruïne een schat ontdekt.

Saadi

Hans: Schatjagers, allebei.

Ayah: Wat voor schat, denk jij?

Hans: De alchemist sterft in pijn en frustratie omdat hij nergens God ziet. De dwaas leeft in vreugde en dankbaarheid omdat hij overal God ziet.

Ayah: Dat zal het zijn.

Hans: De alchemist leeft in blijde verwachting omdat hij overal goud ziet. De dwaas sterft in blijde verwachting omdat hij overal God ziet.

Ayah: Blijde verwachting is blijde verwachting, ik kan het weten.

Hans: De alchemist blijft maar naar de steen der wijzen zoeken terwijl de dwaas een ruïne als een schat kan zien.

Ayah: Ook mooi.

Hans: De alchemist sterft in pijn en frustratie terwijl de dwaas in pijn en frustratie een schat herkent.

Ayah: Diep.

Hans: De alchemist sterft hoe dan ook en de dwaas sterft hoe dan ook.

Ayah: De dood ontziet niemand.

Hans: Wat denk jij dat Saadi bedoelt?

Ayah: Zo te zien kun je er alle kanten mee op.

Hans: Misschien is dat wel de schat.

Ayah: Alle kanten op kunnen?

Hans: Een ander woord voor vrijheid van geest.

Ayah: Daar kun je ook teveel van hebben.

Hans: Ik krijg er nooit genoeg van.

Ayah: Dwaasheid.

Hans: Misschien is dat wel de schat.

Ayah: Wat?

Hans: Dwaasheid.

Ayah: Waarom dan die ruïne?

Hans: De steen der dwazen vind je overal.

Ayah: Zelfs in een bouwval.

Hans: Daar kun je op bouwen.

Ayah: In tegenstelling tot de steen der wijzen.

Hans: Je zoekt je rot.

Ayah: Terwijl iedereen loopt te wijzen.

Hans: Misschien is dat het probleem.

Ayah: Weet jij waar we hem kunnen vinden?

Hans: Probeer het eens bij Sisyphos.*

Ayah: Wie is dat nou weer?

Hans: Vraag het dan maar aan een alchemist.

* Sisyphos: figuur uit de Griekse mythologie die een zware steen tegen een steile helling op moest duwen. Telkens als hij boven was rolde de steen naar beneden en kon hij weer van voren af aan beginnen.

Wat voor schat zoek jij?

Zou je liever in een wereld vol dwazen leven of in een wereld vol wijzen?

Hoeveel kanten kun jij op?

3 - Wat niet bij een schipbreuk verloren kan gaan

Je bezit alleen maar wat niet bij een schipbreuk verloren kan gaan.

El Ghazali

Hans: Gevaarlijke uitspraak.

Ayah: Waarom?

Hans: Omdat mensen dan meteen gaan verzinnen wat er bij een schipbreuk niet verloren kan gaan.

Ayah: Wat kan er bij een schipbreuk niet verloren gaan?

Hans: Zie je wel?

Ayah: Ik denk dat El Ghazali God bedoelt.

Hans: Ik denk dat El Ghazali Satan bedoelt.

Ayah: Meen je dat nou?

Hans: Meen je dat nou?

Ayah: Ik bedoel dát wat onvergankelijk, eeuwig en absoluut is.

Hans: Zie je wel ...

Ayah: Het Zien. De Kenner. De Geest. Het Zelf. Het Ene. Essentie. Bewustzijn. Liefde. De Vriend. De Boeddhanatuur. Brahman. Tao. God.

Hans: ... Je gaat meteen van alles verzinnen dat bij een schipbreuk niet verloren kan gaan.

Ayah: Wou jij beweren dat God een verzinsel is?

Hans: En dan krijg je dit soort discussies.

Ayah: Bedoel je dat alles vergankelijk is?

Hans: Zie je wel?

Ayah: Of relatief?

Hans: Zie je wel?